Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 37, İstanbul 2017, 137-176.

GEMİCİ DİLİ İLE KILIÇ ALİ PAŞA HİCVİYYESİ[*]

Nusret GEDİK[**]

ÖZET

Türk edebiyatında XV. yy'dan itibaren görülmeye başlayan hiciv muhtevalı metinler sonraki yüzyıllarda artarak devam etmiştir. Daha çok şahıs yergisinin yapıldığı hiciv metinlerinde genellikle şairin alay etme isteği, eleştiri, öfke, nefret gibi duyguları şiirin imkanları içinde dışa vurulmuştur. Özellikle devlet kademelerindeki şahısları hedef alan hicviyyeler, kişisel ihtirasların ürünü olmakla birlikte gerçekten bozulan düzenin, adaletsizliğin, zulmün edebiyata aksi olarak değerlendirilmelidir. Bu yazıda XVI. yy.'da yetişmiş, Osmanlı ve Batı kroniklerinin daima övgü ile bahsettiği Türk donanmasının son büyük amirallerinden Kılıç Ali Paşa hakkında Terci'-Bend nazım şekli ile kaleme alınan hicviyye türünde bir manzume incelenmiştir, eserin şairi meçhuldür. Büyük ihtimalle Paşa'nın yanında bulunan bir levend tarafından kaleme alındığı anlaşılan hicviyye onun ölümünden sonra Paşa'dan kurtulmanın sevinci ile onu ve faaliyetlerini yeren bir tutumla yazılmış olup tarih kitaplarının satır aralarında okunabilecek kimi bilgileri ihtiva etmesi ve Kılıç Ali Paşa hakkında farklı bilgiler vermesi açısından edebî ve tarihî değere sahiptir. Makalede sözü edilen manzumede Kılıç Ali Paşa'nın tarihî kişiliği ile manzumede hicvedilen yönleri incelenmiş, 118 beyitlik hicviyyenin bilinen iki yazma nüshası üzerinden tenkitli tam metni ilim dünyasının istifadesine sunulmuş ve gemici dilindeki bazı ıstılahlar açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Hiciv, hicviyye, XVI. yy., İnebahtı, Kılıç Ali Paşa, Gemici Dili.

Giriş

Türk edebiyatında bir türe ad olan hiciv kelimesi Türkçeye, Arapçadan geçmiş olup hecv "هجو" ve hicâ "هجا" kelimelerinden türemiş bir sözcüktür.[1] Hicvin kelime anlamı övgünün tam tersi olarak bir insanın, hayvanın veya

[*] Makalenin Geliş Tarihi: 29 Eylül 2017 / Kabul Tarihi: 9 Kasım 2017.

[**] Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ *nusret.gedik@marmara.edu.tr*

[1] Mütercim Asım, *Kâmus Tercümesi*, Matbaatü'l-Osmâniye, C. III, 1305, s. 954.

bir nesnenin eksikliğini söylemek, kötülemek, yermek, sövmek, tahkir edici sözler söylemektir.

Günümüz Türkçesinde hiciv kelimesi yergi sözcüğü ile karşılanmaktadır. Edebî metinlerden takip edilebildiği kadarıyla hiciv bazen eleştiri için kullanılan bir kelime iken bazen de her türlü hakaret-âmiz sözleri ihtiva eden metinlere de isim olmuştur. Lâkin aslında hiciv türündeki bir eserin edebî değeri olması için zekâ ve nükte unsuru taşıması, zarif ve ince çağrışımlara açılması, mecaz, teşbih, istiare, mübalağa, hüsn-i ta'lîl, tecâhül-i ârif gibi edebî sanatları ihtiva etmesi gerekir.[2]

Hiciv türü Türk edebiyatının gelişmesine paralel bir seyir takip etmiştir. XV. yy.'da Şeyhî'nin *Har-nâme*'si ile bu yüzyılın önemli örneği verilen türün tarihî seyri, XVI. yy.'da farklı örneklerle artmış XVII. yy.'da zirveye ulaşmıştır. Türk hiciv edebiyatının zirvesi Nef'î (ö. 1635) bu yüzyılda yaşamış ve *Sihâm-ı Kazâ* adını verdiği hiciv mecmuası bu türün en yetkin örneklerini içeren eser olarak anılmıştır. XVIII. yy.'da hiciv türünün gelişimi devam ederken XIX. yy.'da daha çok sosyal hicivler edebiyatta görülür olmuştur.[3] Bu çalışmada XVI. yy.'da yaşamış büyük Türk denizcisi Kılıç Ali Paşa hakkında yazılan, müellifi meçhul manzum bir hicviyye ilim dünyasının dikkatine sunulmuştur. Hicviyye, hem hiciv edebiyatının bir numunesi olarak bu türe bir katkı olması yönüyle hem de Osmanlı kroniklerinde adından her daim övgüyle bahsedilen Kılıç Ali Paşa'nın resmî tarihlerde pek fazla yer almayan yönlerini ele alması dolayısıyla önem arz etmektedir. Zirâ müellif anlaşıldığı kadarıyla paşaya çok yakın birisidir hatta büyük ihtimalle onunla cenklere dahi katılmıştır.

---

[2] Orhan Okay, "Hiciv", *DİA*, C. 17, 1998, s. 447.

[3] Türk Edebiyatında hiciv türünün tarihi seyri ve edebî örnekler için şu kaynaklara bakılabilir: Bichr Fares, "Hiciv", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, 1964, s.473-475; Hikmet Feridun Güven, *Klâsik Türk Şiirinde Hiciv*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1997; Hasan Çiftçi, *Klasik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2000; Tunca Kortantamer, "Kuruluşundan Tanzimata Kadar Osmanlı Dönemi Türk Mizahının Kısa Bir Tarihi", *Türkler*, C. 11, 2002, s. 605-621; Gamze Demirel, "Klasik Türk Edebiyatında Hiciv, *TALİD Eski Türk Edebiyatı II*, 2007, s. 131-154; Zülküf Kılıç, "Türk Edebiyatında Birbirine Yakın Üç Kelime: Hiciv, Medih ve Hezel", *Turkish Studies*, 2012, s. 1741-1750; Ramazan Ekinci "Türk Hiciv Edebiyatının Sıradışı Bir Şairi: Küfrî-i Bahâyî ve Eserlerinden Örnekler", *Türkiyat Mecmuası*, 2014, s. 33-58, vb.

Büyük Türk Amirali Kılıç Ali Paşa

Meşhur Türk reislerinden olan Kılıç Ali Paşa korsanlıktan yetişmiş bir denizcidir. Aslen İtalya Kalabriyeli olup Giovan Dionigi Galeni adını taşıdığı, papaz olmak için Napoli'ye giderken Cezayirli Ali Ahmed Reis tarafından 926'da (1520) esir alındığı rivayet edilir. Tophane'de adına yaptırılan camiye ait vakfiyede baba adının Abdülmennân ve Abdullah gibi iki ayrı isimle belirtilmiş olması (Kılıç Ali Paşa Vakfiyesi: yk. 8[b], 40[a]) mühtedi olduğunu gösterir.[4] Hayatının mühim bir kısmında "Uluç" lakabı ile anılmıştır. "Uluç", Kuzey Afrika'da "Arap olmayan kafir ve dinsiz" anlamındaki "ılc" kelimesinden mülhemdir. Arşiv belgelerinde de rastladığımız kelime; daha çok denizciler için "uluç ve Müslüman sûretinde kâfirler" şeklinde casusluk yapan Hıristiyan denizcilerini ifade etmektedir.[5] Esaretinin ilk yıllarında forsa olarak çalışması muhtemel olan bu İtalyan balıkçısı Müslümanlığı kabul ettikten sonra Ali adını almıştır. Yalnız tarihî kayıtlarda adından çok lakabı ile birlikte anılan Uluç Ali Reis, Avrupa tarihlerinde de isim ve lakabından muharref "Olushaly, Ulucciali, Uchaly" gibi farklı isimlerle anılmaktadır.[6]

Uluç Ali'nin denizciler arasında tecrübe sahibi olduktan sonra bazen kendi adına bazen de başkaları ile korsanlık faaliyetinde bulunduğu muhakkaktır. Onun hakkındaki ilk resmî bilgilerimiz ise 955 (1548) yıllarına dayanır. Bu tarihte kendisini yetiştirecek olan bir diğer ünlü Türk reislerinden Turgut Reis'in maiyetine girmiş ve onunla 956 (1549) yılında Mehdiye savunması ile 957'de (1550) Cerbe akınlarında bulunmuştur. Yine Turgut Reis'in 958'deki (1551) Trablusgarb seferlerine katılmıştır. Osmanlı tarihinde Uluç Ali Reis'in bilinen ilk görevi Belediunnâb kaidliğidir. Bu görevde iken bazı şikâyetler üzerine teftişe de maruz kalmıştır. Cezayir Beylerbeyi Sâlih Paşa'nın emriyle Cezayir'e getirilmek üzere Memi Reis görevlendirildiyse de ondan kurtularak İstanbul'a geldiğini kronikler kaydetmektedir. Belgelerde Cezayir reislerinden olduğu belirtilen Uluç Ali, 3 Cemâziyelâhir 963'te (14 Nisan 1556) 40 akçe ulûfe ile hassa reisliğine tayin edildi. Cezayir Beylerbeyi Sâlih Paşa'nın vefatı üzerine onun emrindeki

---

[4] İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *DİA*, C. 25, 2002, s. 411.

[5] İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

[6] Komisyon, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. III, Taş Matbaası, İstanbul 1959, s. 1351.

donanmayı geri çağırmak üzere Cezayir'e gitti ve bu hizmetlerinden dolayı ulûfesi 15 Zilkade 963'te (20 Eylül 1556) 100 akçeye çıkarıldı.[7] Bu tayin ve görevlendirmelerden Uluç Ali'nin Osmanlı hükümet erkânı indinde de tanınan ve güvenilen bir zât olduğu anlaşılmaktadır. 964'te ise (1557) Piyâle Bey kumandasında Akdeniz'e açılan Osmanlı donanmasına bir baştarda ile katıldığı bilinmektedir. Bu seferde Uluç Ali, Turgut Reis ile beraber Cerbe fethinde de bulunmuş ve büyük yararlılıklar göstermiştir.[8]

Turgut Reis'in hayatı boyunca yanında olan Uluç Ali Reis, Malta muhasarasında Turgut Reis'in şehit düşmesi üzerine Cezayir-i Garb Beylerbeyliğine tayin edilmiştir. Uluç Ali Paşa'nın hayatındaki kırılma ise Türk donanmasının Kıbrıs'ı fethetmesi sonucu İspanyol ve Venediklilerin başını çektiği ittifak ile yaptığı İnebahtı Deniz Savaşı olmuştur. Bu savaş öncesinde hazırlanan ve Pertev Mehmed Paşa serdarlığında Akdeniz'e açılan donanmaya katılması emrini Zilkade 978'de (Nisan 1571) alan (BA, MD, nr. 12, hk. 367) Uluç Ali Paşa, 2 Muharrem 979'da (27 Mayıs 1571) beraberindeki altı baştarda, bir kadırga ve on bir kalyata ile donanmanın bulunduğu Eğriboz'a gitti. Dalmaçya kıyılarındaki harekât sırasında maiyetindeki gemilerle Adriyatik'in kuzey kıyılarına akınlar düzenledi. Donanmanın Kotor Limanı'nda kışlaması düşünüldüğünde onun da kendi filosuyla birlikte burada kalması istendi.

İnebahtı'ya düşman gemilerinin yaklaşmasını müteakip Türk donanmasında savaş meclisi kurulmuştur. Mecliste Serdar Pertev Paşa, Kapudan Müezzinzâde Ali Paşa, Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Trablus Beylerbeyi Cafer Paşa, Hayreddin Paşa oğlu Hasan Paşa, on beş sancak beyi ve askerin başka ileri gelenleri hazır bulunmuştur.[9] Savaşın yaklaşmakta olduğunu gören ve Kıbrıs fethinden sonra izin verilen askerlerin yeteri kadarının tekrar toplanamaması ile gemilerdeki bazı eksiklikleri sebep gösteren Uluç Ali Paşa, taarruz savaşına rıza vermeyip savunmada kalınmasını tenbihledi. Fakat başkentten sıkı emirler alan Pertev Paşa ve maiyeti savaş kararında ısrar ettiler. Bunun üzerine Uluç Ali Paşa "Gelün deryâya çıkalum kara

---

[7] İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

[8] Söz konusu fetih hakkında bilgiler için bkz: Nidâî, *Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe*, Haz: Ümran Ay, Kocav Yay., İstanbul 2015.

[9] Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, Haz: Sedat Çakmakçıoğlu, Çetin Şan, Kabalcı Yay., İstanbul 2007, s. 115.

görünüyor, adalar arasında ceng olmaz" diyerek[10] açık deniz savaşını salık verdi. Müezzinzâde Kapudan Ali Paşa ise "kıyı tutmak yeğdür" dedi. Bu minvalde Kâtip Çelebi, Selânikî ve sair Osmanlı tarihçilerinin kaydettiğine göre pek çok tartışma oldu. Hatta Uluç Ali Reis laf arasında "Hani Hayreddin Paşa ile Turgudça Paşa ile savaş görenler, niçin söylemezler? Bir gemiye top dokunduğu gibi batması ihtimalinden karaya dönse gerek, ötekilerin bozgununa yol açar" dedi ama dinletemedi. Hatta "bari gemilerden fanusları, büyük bayrakları ve flandıraları giderin" diye öğüt verdi. Kapudan Paşa ise bunu da istihza ile karşıladı.[11]

Kâtip Çelebi'nin deniz savaşlarını anlattığı *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr* adlı kitabında naklettiğine göre serdar Pertev Paşa ve Kapudan Müezzinzâde Ali Paşa İstanbul'dan gelen "kâfirin donanması her nerdeyse üzerine varup karşılaşasın" emrinden ötürü savaş kararını acele ve gerekli tedbirler görmeden almıştı.

Tarihler 979 Cumadelûlâsının on yedinci Pazar gününü gösterdiğinde (7 Ekim 1571) Osmanlı donanması ile Haçlı ittifakı arasında İnebahtı körfezinde savaş vukû buldu. Türk donanması, merkez kuvvetleri Kapudan Müezzinzâde Ali Paşa ve serdar Pertev Paşa, sağ cenahta İskenderiye Beyi Şuluk Mehmed Bey sol cenahta ise Uluç Ali Paşa ile geride de küçük bir ihtiyat filosundan oluşmaktaydı. Müttefik donanması ise hayli takviyeli bir vaziyette bulunan merkezde başkumandan Don Juan D'Autriche, sağ cenahta Giovanni Andrea Doria, sol cenahta ise Venedikli Agostino Barbarigo ile Marco Quirini kuvvetlerinden müteşekkildi. Savaş günü sabah esen rüzgar, Türk donanmasının aleyhine saat 11'de durmuş ve donanma kürekle ilerlemeye mecbur kalmıştı. Osmanlı kroniklerinin açıkça belirttiği üzere Türk amiral gemisinin bütün işaretleri üstündeydi. Halbuki Uluç Ali Reis kumandan gemisindeki işaretlerin kaldırılması yönünde ısrar etmiş fakat kabul ettirememişti. Amiral gemisinin hangisi olduğu düşman tarafından kolaylıkla seçilince müttefikler yarım ay şeklinde saldırı hazırlığı ile taarruza geçtiler. Uluç Ali Paşa, Kapudan Paşa'ya haber gönderip "kâfirlerin barça ve mavunası kale ve metristir; ilkin önünden savulup sonra

---

[10] Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz: Mehmet İpşirli, C. I, TTK Yay., Ankara 1999, s. 82.

[11] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*; Komisyon, *a.g.e.*, s. 1351; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, TTK Yay., Ankara tarihsiz, s. 18-20; Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 115.

dönüp ya ardından ya böğründen girelim" dediğinde Kapudan Paşa "ben padişahın donanmasına kaçtı namını koymazam" diyerek[12] düşman taarruzuna doğrudan saldırıyla cevap verdi. Güneşin doğuşundan batışına kadar devam eden savaşta gerekli manevraların yapılamamasından ötürü Osmanlı donanması tam bir bozguna uğradı.

Osmanlı donanmasında 20.000 kişinin öldüğü bu savaşta, başta Kaptanıderyâ Müezzinzâde Ali Paşa olmak üzere on bir sancak beyi ve alay beyleri, tersane eminiyle kethüdâsı ve pek çok reis şehit oldu. Trablusgarp Beylerbeyi Câfer Paşa ve Müezzinzâde Ali Paşa'nın iki oğlunun da aralarında bulunduğu 3000 kişi esir düştü. Pertev Paşa'nın gemisi de batırıldı ve serdar denizden yaralı olarak güçlükle kurtarıldı. Sadece Uluç Ali Paşa, müttefik donanmasına verdiği kısmî zarardan sonra usta manevralarla kendisine ait otuz gemiden oluşan filoyu savaş mahallinden çıkarmayı başardı ve süratle oradan uzaklaştı. Bütün Osmanlı donanmasında 190 gemi ya batmış veya ele geçirilmiş, gemilerdeki 15.000 forsa da serbest kalmıştı. Müttefik donanmasında ise 8000 ölü, 21.000 yaralı yanında on beş kadırga batmış ve pek çoğu da tahrip olmuştu. Ayrıca donanma kumandanı Don Juan yaralandığı gibi Don Kişot müellifi Cervantes de sol kolunu kaybetmiş ve pek çok İspanyol, İtalyan ve Maltalı asilzâde ölmüştü.[13] Uluç Ali Paşa gemisine fener asmayarak kendini savaşta belli etmemişti. Donanmanın bozguna uğradığını görünce karşısında bulunan Malta kuvvetlerini alt edip hatta kumandanlarının başını kendi eliyle alıp savaş alanından zaiyat vermeden ayrılmayı bilmişti.

Dönemin padişahı II. Selim, Edirne'de bulunduğu sırada 979 yılının Cumadelâhirinin üçünde (23 Ekim 1571) Uluç Ali Paşa'nın bir adamından kara haberi aldı. Padişah ve halk pek müteessir oldu. Gösterdiği başarılardan ötürü de Kaptanıderyâlık görevi Uluç Ali Paşa'ya verilerek bir ferman ile "Kimse Uluç dimesin, Kılıç Ali yazsın" emriyle lakabı Kılıç'a çevrildi.[14]

979 yılında Kapudan Paşa ünvanıyla Tershâne-i Âmire'ye giren Kılıç Ali Paşa hemen donanma tedarikine başladı. Zirâ bütünüyle yok edilen Osmanlı donanmasının yokluğunda bahar aylarında müttefik kuvvetlerin saldırması kat'î idi. Osmanlı kroniklerinin kaydettiği malumatlara göre

[12] Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 116.

[13] İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", *DİA*, C. 22, 2000, s. 288.

[14] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 84; Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 118.

memleketin çeşitli yerlerinde ocaklar kurularak gemi yapımı hızlandırıldı.[15] Hatta padişah kendi hasbahçesinden gemi yapımı için yer ayırdı. Donanma faaliyetleri devam ettiği esnada Kılıç Ali Paşa tedirgindi. Bir keresinde Sokullu Mehmed Paşa ile sohbetinde "Tekne îcad ve ihdası mümkündür ve illâ yüz sefineye beş altı yüz lenger (gemi demiri), palamar, ip ve her sefineye yelken vesâirenin tedarikine imkân yoktur" demişti. Bütün hazırlıkları durmadan takip ve idare eden Sokullu ise Kaptan Paşa'ya "Paşa hazretleri sen henüz bu Devlet-i Aliyye'yi bilmemişsin; bevellah böyle itikat eyle, bu devlet ol devlettir ki murad edinirse cümle donanmanın lengerlerini gümüşten, resenlerini ibrişimden, yelkenlerini atlastan etmekte suûbet çekmez ve herhangi geminin âlâtını ve yelkenini yetiştirmezsem bu minval üzere benden al" diyerek onu yatıştırmış ve Kılıç Ali Paşa da kalkıp Sokullu'nun elini öperek "Hakikaten bildim ki donanmayı siz tekmil edeceksiniz" demiştir.[16] Bütün bu gayret ve tedbirler sayesinde beş ay gibi kısa bir sürede yaklaşık iki yüz pare gemi baharda denize indirilmiştir.[17]

980 yılında denize çıkan Osmanlı donanması haçlı ittifakı karşısında şaşkınlıkla karşılandı. Zira onlar "Türk bu yıl donanma çıkaramaz" diyorlardı.[18]

Bir güç gösterisi olan bu seferde Osmanlı donanması Koron yakınlarında ve Anavarin Limanı'nda müttefik donanmasına ait gemilerle yapılan savaşlarda başarılar kazandı. Fakat Paşa, yine taarruzdan yana olmayan tavrını göstererek önünden kaçan bazı Venedik gemilerinin takibine izin vermedi.[19] Donanma 980 Cemâziyelevvelinde (Eylül 1572) İstanbul'a döndü. Muharrem 981'de (Mayıs 1573) yeniden Akdeniz'e açılan donanma Piyâle Paşa'nın serdarlığında Adriyatik'in İtalya kıyılarını yağmalayarak geri döndü. 981'de (1573) Haydar Paşa'nın Tunus beylerbeyliği sırasında İspanya donanması Tunus'u işgal edince 23 Muharrem 982'de (15 Mayıs 1574) Koca Sinan Paşa'nın serdarlığı ve Kılıç Ali Paşa'nın kaptanıderyâlığı idaresinde Akdeniz'de yeni bir harekâta girişildi. Aynı yıl donanma önce İtalya ve

[15] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 21-22.
[16] Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 22.
[17] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 86.
[18] Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 118.
[19] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 87.

Sicilya sahillerini vurarak Tunus'a geldi ve Halkulvâdî savaşıyla Tunus'u yeniden Osmanlı idaresi altına aldı (25 Cemâziyelevvel /12 Eylül). Bunun ardından 987'de (1579) Kılıç Ali Paşa kumandasındaki donanma Şirvan seferine çıkan Osmanlı ordusuna destek olmak üzere Karadeniz'e açıldı. Kılıç Ali Paşa, Gürcistan sahillerine ulaşarak Faş Kalesi'ni yaptırdı. Bu süre zarfında Akdeniz'deki ticarî güvenliği sağlamak üzere bazı derya beylerini görevlendirdi. 991'de (1583) Mısır'da ortaya çıkan karışıklığı düzeltmekle görevlendirilen Vezir İbrâhim Paşa'yı İskenderiye'ye ve bir yıl sonra isyan eden Kırım Hanı Mehmed Giray'ın yerine getirilen İslâm Giray'ı donanma ile Kefe'ye götüren Kılıç Ali Paşa, ayrıca yine Kırım'da baş gösteren karışıklığı bastırmak üzere sefere çıkan Sadrazam Osman Paşa ve ordusunu Sinop'tan Kefe'ye taşımakla da vazifelendirildi. 994'te (1586) Akdeniz'e açılan donanmaya muhtemelen yaşlılığı ve hastalığı dolayısıyla riyâset edemedi. Yerli ve yabancı kaynakların ittifakla üç büyük Türk amiralinden birisi olarak gösterdiği Kılıç Ali Paşa, 19 Receb 995'te (25 Haziran 1587) vefat etti. Vârisi olmadığı için 500.000 altını geçen mirası hazineye devredildi.[20] Şair Tâlibî, "Gitti bu dâr-ı fenâdan kapudan" ve şair Ulvî, "Arşa astın Alî gibi kılıcı" mısralarla ölümüne tarih düştüler.[21]

Yerli ve yabancı kaynakların övgüyle andığı büyük denizci Kılıç Ali Paşa, Türk donanmasının en büyük amirallerinden birisidir. Tedbir sahibi birisi olması ve ileri görüşlü yapısıyla –ki bu dahi hicviyyede yerilen taraflarından birisidir- Türk donanmasına komutasında mağlubiyet göstermemiş büyük bir reistir. Makalenin konusu olan hicviyye ise muhtemelen donanma levendlerinden[22] veya kendini onlara yakın hisseden birisi tarafından kaleme alınmış olup Kılıç Ali Paşa'nın tarihî kayıtlarda satır aralarında kalmış farklı taraflarını gözler önüne sermesi ve bir şairin gözünden Paşa'nın icraatlerine bakması yönünden önem arz etmektedir.

---

[20] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e,* s. 186.

[21] Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmûa-i Tevârih*, Haz. Fahri Çetin Derin-Vahit Çabuk, İstanbul 1985, s. 183, 304.

[22] Levend kelimesi ve edebî metinlerdeki karşılıkları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Hanife Koncu, "Bir Kelimenin İzinde: Klâsik Türk Şiirinde 'Levend' Üzerine Bazı Düşünceler", *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010, s. 421-446.

Kılıç Ali Paşa Hicviyyesi

Kılıç Ali Paşa hakkında yazılan hicviyyenin bir nüshası Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları Bölümü, Turc. 303 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 3[b]-7[b] varakları arasında bulunmaktadır. Mecmua 46 varaktır. İçerisinde XVI. ve XVII. asır şairlerinden seçme şiirler (ʿAmrî, Fevrî, Hayâlî, Haverî gibi) bazı hat meşkleri, Yemişçi Hasan Paşa hakkında kaleme alınmış eksik bir hicviyye vb. manzumeler vardır. Mecmûanın bazı varakları da karışmış durumdadır. Muhteviyatı dikkate alındığında mecmuanın, XVII. yy'ın başında derlenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Hicviyyenin bir diğer nüshası ise Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Kitaplığı No. 1973'de kayıtlıdır.[23] Bu nüsha, Fransız Milli Kütüphanesi nüshasına göre eksik olup hicviyyeden 53 beyit kayıtlıdır. Geriye kalan kısmın yer aldığı yaprak ise muhtemelen kopmuştur. Hicviyyenin yer aldığı mecmuada, klasik şairlerden şiir örneklerinin yanı sıra bazı mektup suretleri, fetihnâme nüshaları ve tarihler bulunmaktadır.

Edisyon-kritikli metin oluşturulurken, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü, Turc. 303'de yer alan, terci-bend nazım biçimiyle yazılan, 13 bendlik hicviyye nüshası esas alınmıştır. Şiir toplam 115 beyittir. Müellifi bilinmeyen manzume "*Der Ḥaḳḳ-ı Ḳapudān-ı Sābıḳ Aʿnī ʿUluç ʿAli ʿAleyhi Mā Yesteḥiḳḳu*" başlığıyla, aruzun Feʿilâtün/feʿilâtün/feʿilâtün/feʿilün kalıbı ile yazılmıştır.

Şiir, başlığından ve muhtevasından anlaşıldığı kadarıyla Kılıç Ali Paşa'nın 25 Haziran 1578'de vefatından sonra kaleme alınmıştır.

Ḳanı ol cengde yüzi şuyunı yire döküp
Geçinen bir ḳurı nām-ıla şecāʿat ḳılıcı
(Terc. II/7)[24]

beyti, bize şairin Kılıç Ali Paşanın emrinde hizmet eden levendlerden biri olduğunu, cenkler sırasında donanmasında bulunduğunu düşündürmektedir. Böyle bir itham ancak onu çok yakından bilen, savaşlardaki tutumunu yakından tartan birisi tarafından yapılabilir. Yukarıda bahsedildiği gibi Kılıç Ali Paşa donanmaya yenilgi yüzü göstermeyen büyük bir amiraldir.

---

[23] Bu nüshadan haberdar olmamı sağlayan ve nüshanın dijital örneklerini tarafıma veren Prof. Dr. Ömer Zülfe'ye teşekkür ederim.

[24] Metinden verilen örneklerde Roma rakamı bend numarasını, sonraki rakam da o benddeki beyit numarasını göstermektedir.

Şair buradaki tutumuyla, savaş sırasındaki stratejik bir geri çekilmeyi hicviyyenin de muhtevasına uygun bir şekilde mübalağa derecesine çıkarmış olabilir. Tüm bunların yanı sıra şairin, büyük ihtimalle Garp ocaklı bir levend olduğu hem şiirinde kullandığı denizcilik terimlerinden, hem de kendisinin ocaklara aidiyetini belirttiği beyitlerinden ayrıca ilgili yerlerde de Kılıç Ali Paşa'nın ocaklı olmamasını hicvettiği ve ocaklara yeteri önemi vermediğini söylediği beyitlerden anlaşılmaktadır.

Hicviyyenin şairinin mahlası olup olmadığı konusunda malumata sahip değiliz. Yapılan tezkire ve diğer kaynak taramalarında Kılıç Ali Paşa hakkında böyle bir hicviyyenin kaleme alındığı kayıtlı olmadığı gibi dönemin şairleri arasında böyle bir işe müracaat edebilecek şair de tespit edilememiştir. Lâkin şair mahlas sahibi olsa bile bilerek mahlasını kullanmamış olabilir. Hicviyye metninden tespit edildiği üzere manzumenin sahibi büyük ihtimalle donanmada bulunan bir zâttır. Hatta daha da fazlası Paşa'nın evveliyatını bilen ve çok büyük ihtimalle de Garp ocaklarında yetişmiş kendisini oraya bağlı hisseden birisidir. Kendisi sevmese de ve her ne kadar vefat etmiş de olsa kaptanıderyâ hakkında böyle bir hicviyye kaleme alanın bilinmesi donanmada kendisi açısından olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Şairin bu hassasiyetle ismini veya mahlasını sakladığı da düşünülebilir. Yalnız hem donanmada görevli bir levend olup bir de Garp ocaklarına bağlı olan ve klasik şiir sanatına Terci'-Bend kaleme alacak kadar yakın, bu zevki hem bilen hem uygulayabilen kaç levendin olabileceği diğer bir problemdir. Bilindiği üzere Garp Ocaklarına bağlı olan âşıklar vardı ve onlar daha çok halk edebiyatı nev'inden şiirler söylemekteydi.[25]

Hicviyyede Yerilen Yönleriyle Uluç/Kılıç Ali Paşa

Türk edebiyatının geneline bakıldığında hiciv türünün sosyal eleştiriden ziyade şahıs eleştirisi üzerine yoğunlaştığı görülür. Özellikle klasik Türk edebiyatında bu durum daha belirgindir. Çalışmaya konu olan mezkur hicviyye de bu minvalde bir manzumedir. Eser, yukarıda biyografik bilgisi verilen Kılıç Ali Paşa'nın tarihî kayıtlarda ya hiç geçmeyen yahut da kroniklerin satır aralarında izlerine rastlanabilen yönlerinin bir şair tarafından dile getirilmesi ile oluşmuştur. Ancak şu da bilinmelidir ki gerek Kılıç

[25] Bu konudaki örnekler için bkz: Erman Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Akçağ Yay, Ankara 2001, s. 225-230.

Ali Paşa nezdinde gerekse hicve muhatap olmuş diğer şahsiyetler ekseninde bu şiirler subjektif özelliklere sahiptir. Daha çok şairinin duygu ve düşüncesini belirtir. Lâkin yine de analitik bir bakış açısıyla bu tür metinlere bakıldığında tarihî bilgilerin bilerek veya bilmeyerek vermediği kimi açıklama ve yorumlar karşımıza çıkabilmektedir. Bu yönleriyle edebî metinler, tarih ilminin yardımcı unsurlarıdır denilebilir.

XVI. yüzyılda Osmanlı devletinin karaların yanında denizlerde de diğer devletlere karşı hakimiyet kurması sonucunda klasik şiirde gemi etrafında oluşan kimi sembol ve metaforlar görülmektedir. Bu dönemden itibaren şiirde yoğun biçimde gemi ve gemici dili ile ilgili kelime gruplarına rastlanmaktadır.[26] XVI. asır Osmanlı divan şiirinin ince ve zarif söyleyişine gemicilerin tabirlerini sokup bir farklılık oluşturan, adeta bir moda yaratan şair Âgehî (ö. 985/1577)'dir.[27] Gerçi ondan 15-20 sene kadar önce Yetîm (ö. 960/1553) içerisinde pek çok gemici ıstılahının geçtiği bir kasîde söylemiştir.[28] Makalenin konusu olan hicviyye de Âgehî ve Yetîm'in manzumeleri gibi yer yer gemici ıstılahları ile örülüdür. Buradan Tietze'nin belirttiği gibi XVI. asırda bu tarz şiirlerin revaçta olduğu görülmekte olup hicviyyeler dahi gemici dili ile yazılabilmiştir sonucu çıkarılabilir.

Manzum hicviyye metni daha isminden itibaren Kılıç Ali Paşa'yı yeren bir görünüm arz eder. Zirâ şair şiirinin başlığını "*Der Ḥaḳḳ-ı Ḳapudan-ı Sābıḳ Aʿnī ʿUluç ʿAli ʿAleyhi Mā Yesteḥiḳḳu*" koymuştur.[29] Burada dikkat çekici husus ise şairin "Kılıç" lakabını bilerek ve isteyerek kullanmamasıdır. Paşa'nın ölümünden sonra kaleme alınan hicviyyede aslında "Kılıç Ali" tabiri geçmeliydi. Zirâ onun lakabının "Uluç"tan "Kılıç"a çevrilmesi yukarıda bahsedildiği gibi bir ferman ile emrolunmuştu. Ama şair, şiirinin daha

[26] Emrah Gündüz, "Klasik Türk Şiirinde Bir Nazım Türü: Keştî-nâme (Kaynakların Değerlendirilmesi ve Bibliyografya", *International Journal of Humanities and Education*, 2 (3), 2016, s. 16.

[27] Andreas Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili" *Türkiyat Mecmuası*, C. IX, 1951, s. 8.

[28] Bu kasîde için bkz: Andreas Tietze, "Nigârî, Kâtibî, Yetîm XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Fuad Köprülü Armağanından Ayrı Basım*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 504-522.

[29] Bu başlığın müstensih tarafından da eklenmiş olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Lâkin metnin muhtevasından anlaşıldığı kadarıyla başlığın şaire ait olma ihtimali daha yüksektir.

başlığında bunu reddederek muhatabına küçümseyici bir tavırla "Uluç" demeyi sürdürmektedir.[30] Şair, zaten Paşa'nın "Kılıç" lakabını manzumesinin farklı yerlerinde hicvederek tekrarladığı gibi hak etmediğini görüşündedir:

Bir muḥanneşlige nāmını Ḳılıç ṭaḳmışlar
Bir aġaçdan ḳılıç idi ḳılıç idiyse eger
(Terc. III/9)

Uluç Ali Paşa ile seferlere katılmış olan şair, Paşa'nın lakabına hücum etmeyi sürdürür ve

Cengden yüzi dönerdi gelicek meydāna
Ḳılıç idi söze gelseydi ḳaçan tenhāda
(Terc. III/7)

diyerek onun savaş meydanlarından kaçan fakat lafa gelince kendini kılıç lakabıyla tanıtan birisi olduğunu söyler. Şair, Paşa'nın Ali adını bile hak etmediği görüşündedir:

Bir kedidür ki [o] arslan ola hem adı anuñ
Ḥāşa kim ola o nāmerde sezā nām-ı ʿAlī
(Terc. IX/7)

Eserde, Uluç Ali Reis ise savaş meydanlarından yüzü dönen, savaştan kaçan bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Peki şair Paşa'yı nasıl olur da savaştan kaçmakla itham edebilir. Kanaatimizce şairin burada bahsettiği durum Paşa'nın ihtiyatlı ve tedbirli bir denizci olmasından ileri gelmektedir. Dönemin kronikleri incelendiğinde, yukarıda bahsedilen Leponto (İnebahtı) Deniz Muharebesi dahil diğer deniz muharebelerinde de Kılıç Ali Paşa usta bir reis olarak daima donanmasının meydandan zaferle ayrılmasını düşünmüş, bunun için de göstermelik manevralar, kaçış sanılan kimi hamleler yapmış veya bunu kaptanlara önermiş –mesela İnebahtı Deniz Savaşında Müezzinzâde Ali Paşa'ya kaçış manevrası önermişti- hatta kıstırdığı bazı düşman gemilerinin bile kaçmasına izin vermiştir. Bu konuda dönem tarihlerinden Selânikî önemli bilgiler vermektedir. Meselâ Kılıç Ali Paşa İnebahtı yenilgisinden sonra yeni donanma ile denize açıldığında karşılarına düşman gemileri çıkmış fakat Kaptanıderyâ düşmana top attırmamıştır:

[30] Hicviyyenin muhtevasından bahsederken Kılıç Ali Paşa "Uluç Ali Paşa" olarak anılacaktır.

"… Donanma-yı Hümâyun rûy-ı deryâdan zâhir olup ve hurşîd-manend aʿlâm-ı leşker-i İslâm ruʾûs-ı cibâlde pertev-i âlemtâb-misâl göründükde zulmet-i küfr ü dalâl nûr-ı imâna mukâbele idemedügi günden ʿıyân olıcak melâʾîn-i bî-din neye ugrayacagın bilüp limandan çıkmak tedârükin eyleyüp bogazı ele vermek ıztırâbıyla leşker-i şeyâtîn cüst hareket idüp gemilerine girince karadan savâd üstide bir mikdâr elleşilüp köpek cengi olup leşker-i İslâm yetişüp cemʾiyyet idince küffâr ceng yerinden ayrılup havf u haşyet galebe idüp "niçe idelüm" diyüp meʾyûs olmışlar iken kapudan manîʿ olup, top atdırmayup "Kara görünür yerde ceng olmaz askerün gözi korkmışdır, cengâzmâ kimsemüz kalmamışdur. Ceng karışduktan sonra küffârun gemileri bî-hadd ü bî kıyasdur. Mebâdâ yine tekrâr nâmûs eksikligi ola. Hemân düşmenden memleket koryalum. İnşâe'llâh dahi niçe gazâlar idelüm sabr eylen" diyerek ahşam basup ayrılduk ve limandan çıkacak boğazda Kapudan Paşa hazretleri karadan birkaç pâre top kurdurmışdı…"[31]

Selânikî'nin yukarıda anlattıkları Kılıç Ali Paşa'nın savaş meydanında tedarikli hamleler yaptığına bir örnektir. Yine aynı müverrih kıstırılan ve kaçmaya çalışan Venedik gemileri üzerine saldırmak isteyen Karaca Ali Bey adlı bir reis ile Paşa arasında geçen münakaşayı anlatırken, Paşa'nın çok fazla manasız korku içerisinde olduğunu dahi düşünür:

"… Fe-emmâ Kapudan Paşa ziyâde vehm üzere olup "Askerde iş görmiş âdem kalmadı" diyüp kâfir gemileri biri birin basup ardına bakmayup kaçmakda iken Karaca Ali Beg "Gel Kapudan ardınca birkaç yarar gemi varalum, yetişdügümüz alıkoyalım" diyü çok feryâd eyledi. Kapudan Paşa katʿâ ruhsat virmeyüp "Kimse varmasun, siyâset iderüm" dimekle hayâtından ümmîdin kesmiş melâʾîn halâs olup gitdiler. Moton ve Koron kalʿalarında seyr idenler "Yâ hayf" diyü teessüfler itdiler…"[32]

Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın eleştirilen yönlerinden birisi de budur. Paşa, savaşlarda hemen taarruzu düşünen birisi değildir. Anlaşıldığı kadarıyla o tedbiri elden bırakmayan bir kişidir. Ayrıca deniz savaşının kara savaşından farklı olduğunu da gayet iyi bilmektedir. Kâtip Çelebi *Tuhfetü'l-*

[31] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 86-87.

[32] Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 87.

Kibâr Fi Esfâri'l-Bihâr'ında İnebahtı yenilgisini anlatırken Kılıç Ali Paşa'nın hamlelerini yerinde bularak deniz ve kara savaşlarının farklı olduğu üzerinde ayrıca durur.[33] Paşa'nın savaşlarda aldığı tüm bu tebdir ve tedarikler başkaları tarafından korkaklık olarak itham edilmeye uygundur. Şairimiz de hicviyyesinde bunu atlamamış Paşa'yı korkaklıkla ve düşmandan kaçmakla pek çok yerde itham etmiştir.

Ḳıçı ṭayanmaz idi çatmaġa bir fürḳateye
Aldurur-ıdı hemān uġrasa bir ḳalyateye
(Terc. IX/9)

Ṣanma on pāre gemiyle bire ḳarşu vara
Kāfire çatmaz-ıdı olsa eger biñ pāre
(Terc. X/9)

Hicviyyenin muhatabı olan Uluç Ali Paşa, manzumede çoğu zaman zâlimliği kimi zaman da şahsî ihtiraslarıyla yerilmiştir. Fakat elimizdeki metinde hemen bütün hicviyyelerde karşımıza çıkan bu gibi ithamların yanı sıra Osmanlı tarihine ışık tutacak bir takım veriler de elde edilmektedir. Meselâ görebildiğimiz kadarıyla dönemin tarihlerinde Turgut Reis'in yetiştirmesi olan Uluç Ali Paşa'nın Kaptanıderyâ olduktan sonra Garp Ocaklarına yeteri kadar önem vermemesi, ocakları kendi hâline bırakması hatta Turgut Reis'in emaneti olan levendlere karşı menfî bir tutum sergilemesine dair en ufak bir ima dahi bulunmamaktadır. Lâkin hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın ocaktan yetişmediği eleştirilmekte, Turgut Reis'in yetiştirmesi olmasına rağmen onun levendlerine yeterli ihtimamı göstermemiş olduğu dile getirilmektedir. Şaire göre paşa, Turgut Reis'in velinimetlerinin mallarını ellerinden almış, Turgutluların yetimlerini pâymâl eylemiştir.

Ḳanı Ṭurġud Begüñ ol kendü velī-niʿmetinüñ
Ḫanumānuñ yıḳup emvālini ġāret ḳılıcı
(Terc. II/6)

Tārumār eyledi Ṭurġudlularuñ dırnaġını
Pāy-māl eyledi eytām-ı velī-niʿmetini
(Terc. XIII/2)

[33] Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 117.

Burada ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Acaba Uluç Ali Paşa sâbık Kaptanıderyâ Turgut Reis'in kurmayları sayılabilecek reislerini geri plana atıp donanmada kendi hâkimiyetini mi kurdu? Bundan dolayı mı yeriliyor? Yoksa gerçekten Kılıç Ali Paşa, Turgutluları –ki bu adlandırma Turgut Reis'in çocukları için kullanılıyor da olabilir- donanmadan tasfiye etmeye mi çalıştı. Bu sorular maalesef şimdilik cevapsız kalmaktadır. Cevap ne olursa olsun donanmada bir gruplaşmanın olabileceği de bellidir. Turgutlular olduğu gibi Kılıç Ali Paşa'nın da kendi adamları mutlaka olacaktır. Tarihî kaynaklarda Barbaros Hayrettin Paşa'nın levendleri için "Hayreddünlüler" lafzı kullanılmaktadır.[34] Lâkin aynı kayıtlarda araştırmalarımıza rağmen henüz "Turgutlular" adlandırmasına rastlayamadık. İşin bir diğer tarafı ise aslında Uluç Ali Reis de Turgut Paşa yetiştirmesidir. Şair neden onu "Turgutlu" olarak kendilerinden saymamaktadır? Bunun cevabı ise Uluç Ali Reis'in diğer reisler gibi Türk-Müslüman değil, devşirme olmasıyla ilgili olabilir. Hicviyyede Paşa'nın tahkir edilen yönlerinden birisi de onun dinî ve millî tarafıdır. Buradan anladığımız kadarıyla belli ki ocaklılar devşirmeleri aralarında barındırmak istememektedir. Zirâ Garp ocaklarındaki reisler ve askerler genellikle Türk ve Müslümandı.[35] Bu durum az sayıda da olsa devşirme kökenli reis ve levendlere tepki doğurmuş olabilir. Hicviyyede adı geçen "Turgutlular" lafzına tarihî kaynaklarda şimdilik rastlayamasak da yapılacak literatür ve arşiv çalışmaları bu grubun varlığını daha sarih bir şekilde ortaya koyabilir.

---

[34] Kâtip Çelebi, *a.g.e.,* s. 53, 63.

[35] Garp ocaklarının askerî gücünü başlangıçta, iki üç yılda bir değiştirilmek üzere merkezden gönderilen yeniçeriler ve levendler oluştururdu. Burada merkezdeki Yeniçeri Ocağı'na benzer askerî ocaklar kuruldu. Zamanla merkezden yeniçeri gönderme işi durdu. Yavuz Sultan Selim'in fermanına dayanılarak her ocağın ihtiyacına göre Anadolu'dan, Rumeli'den, adalardan yeni asker yazma ve bunları Garp ocaklarına getirterek yetiştirme usulü ortaya çıktı. Çünkü savaşlarda verilen büyük kayıplar asker ihtiyacını arttırdı. Garp ocaklarının asker ihtiyacını gidermek için esirlerden de faydalanıldı. İslâmiyet'i kabul eden bu esirlerden geniş ölçüde asker alınmakla birlikte bunda pek başarı sağlanamadı. Yine de Anadolu ve adalardan getirilen Türkler'den istifade edildi. Ayrıca Garp ocaklarında merkezdeki yeniçeri ocaklarının aksine Türk menşeli olanların devşirilmesine özel bir önem verildi. Devşirilen askerlerin çoğunluğu Anadolu'nun kıyı şeridinden Türk çocuklarıydı. Levendler de böyleydi. Bunların Garp ocaklarına taşınması için yabancı gemilerin kira ile tutulduğu bilinmektedir. Askerî ocaklarda disiplin sıkı olup yeteneği olan her asker en üst makama kadar çıkabilirdi. Atilla Çetin, "Garp Ocakları", *DİA*, C. 13, 1996, s. 384.

Uluç Ali Paşa yukarıda anlatıldığı gibi devşirmedir. Çok genç yaşta esir düşmüş ve daha sonra Müslüman olarak özellikle Turgut Reis ile birlikte donanmada çeşitli görevlerde bulunmuştur. Hicviyye müellifi buna rağmen Paşa'yı ocakta yetişmediği için eleştirir:

Tersḫāne ocaġında kim adı döne döne
Nār-ı cevr-ile kebāb olmamış-ıdı cigeri
(Terc. VIII/8)

Hâl böyle olunca ocaklılar da onu benimsememiş olabilir. Bu durum günümüzde kimi köklü kurumlarda hâlâ karşılaşılabilen alaylı/mektepli tartışmasının tarihî bir örneğidir. Şair, Paşa'nın geçmişine dair de imalarda bulunmaktan geri kalmaz. Buradan şairin Uluç Ali Paşa'nın geçmişini de iyi bildiği onunla birlikte uzun yıllar beraber olduğu açığa çıkar:

Aşaġa ḳodı zamānında ocaġ oġlı anuñ
Yelkeni ṣuda idi merdüm olan derbederüñ
(Terc. X/7)

Yukarıdaki beyitten anlaşıldığı kadarıyla Uluç Ali Paşa zamanında ocaklılar tarafından itibar edilmeyen birisi olmalıdır. Şair de bunu bizzat kendi hayatında tecrübe etmiştir. Bu kanıyı destekleyecek başka bir takım emareler de bulunmaktadır. Şair kendince Uluç Ali Paşa'nın kendisini sevmemesini de onun geçmişini bilenleri sevmemesine bağlar. Buradan şairin Paşa'nın geçmişini iyi bildiği anlaşılabilir:

Evvel-i ḥālde kendin bileni sevmez idi
Meyli hep kendüsini bilmeyen oġlana idi
(Terc. XI/2)

Terci'-Bend'de Uluç Ali Paşa'nın yerilen yönlerinden birisi de onun dinî yönüdür. Aslen İtalyan olan paşanın sonradan Müslüman olup Ali adını aldığını yukarıda belirtmiştik. Şair, hicviyyesinin bir çok yerinde Paşa'nın Kaptanıderyâ iken yaptığı savaşların hep Müslümanlar üzerine olmasını ağır bir dille eleştirir. Gerçekten de Kılıç Ali Paşa; başta Tunus olmak üzere Fas, Kırım, Kuzey Afrika'daki karışıklıklar vb. coğrafyalara donanması ile gidip fetihlerde bulunmuş ve orada Osmanlı egemenliğini sağlamıştır. Şair özellikle Fas'a yapılan hareket nedeniyle Paşa'yı hicveder; çünkü Fas'ı o zaman kendilerinin "şerif" olduğunu iddia eden Şürefâ-yı Sâdiye adında bir aile

yönetmekteydi. Şair, Uluç Ali Paşa'nın Fas'ı Osmanlı hâkimiyeti altına almasını şeriflere zulüm görerek eleştirir:

Ḳanı ol milket-i Fās üzre ʿazīmet ḳılıcı
Şürefā zümresine buġz u ʿadāvet ḳılıcı

Ḳanı ol ḫāne-i dīnin yıḳan ihlāk ḳılan
Dār-ı dünyāsını iḥyā vü ʿimāret ḳılıcı
(Terc. II/1-2)

Şair, seferlerin hep Müslümanlara karşı olduğunu belirtir:

İtmedi kāfir-i bī-dīne ġazā ʿömrinde
Müslümān-ıla idi cengi hemān dünyāda
(Terc. III/8)

Hatta şaire göre Uluç Ali Paşa'nın bu seferlerinin Müslümanlar üzerine olmasının gayesi de basittir. Zirâ o sadece dil ucundan iman eden birisidir ve bu yüzden insanlardan da kendisi için Müslüman değil derler, diyerek kaçmaktadır:

Nā-müselmān diyeler diyü ḳaçardı dilden
Dil ucından idi el-ḥāsıl anuñ īmānı
(Terc. IV/4)

Hâl böyle olunca da kâfirlere şefkat gösteren Paşa, seferlerini Müslümanlara olan kininden ötürü Müslümanlar üzerine yapacaktır:

Merḥamet eyler-idi kāfire kāfirce velī
Ne ḳadar kīnesi var ise müselmāna idi
(Terc. XI/5)

Şair, yazdığı hicviyyesinin genelinde Uluç Ali Paşa'ya dinî yönden çeşitli vesilelerle yüklenir. Bilindiği üzere bugün Tophane'de bulunan ve Kılıç Ali Paşa'nın Mimar Sinan (ö. 22 Şaban 996/17 Temmuz 1588)'a yaptırdığı Kılıç Ali Paşa Camii[36] de bundan nasibini alır. Şaire göre Uluç Ali Paşa camiyi insanların onun hakkında Müslüman ve dindar birisi olduğunu düşünmesi

[36] Cami ve etrafında bulunan külliye hakkında bilgi için bkz: Semavi Eyice, "Kılıç Ali Paşa Külliyesi", *DİA*, C. 25, 2002, s. 412-414.

için yaptırmıştır. Fakat bir taşının da paşanın başına düşmesi şairin temennisidir:

Müslümāndur diyeler diyü binā itdi hemān
Cāmiʿin ḫayrına mı yapdı ṣanursın anı

Kendü başına meger kim bir iki taşı düşe
Alsalar ḥaḳlu ḥaḳın ḥaşr olıcaḳ ḫaşmānı
(Terc. IV/2-3)

Ancak yine şaire göre Paşa, camiyi yaptırdığına "şeytan beni azdırdı da yaptırdım" diyerek pişman da olmuştur:

Ḳanı ol āh ne şeyṭān beni azdurdı diyü
Cāmiʿin yapduġına ḫayf u nedāmet ḳılıcı
(Terc. II/4)

Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın dinî yönleri yanı sıra dış görünüşü, kendini büyük görmesi, gücünü zulmetmek için kullanması, her tarafı viran etmesi vb. yönleri etraflıca şair tarafından ele alınmıştır. Lâkin özellikle hicviyyede geçen bir beyit paşanın kullandığı dil hakkında da bilgi vermesi bakımından ilginçtir:

Kimse yumşadamaz-ıdı no didükden ṣoñra
Ḳatı ẓālim ḳatı bī-raḥm ḳatı kāfir idi
(Terc. VI/2)

Şair, Paşa'nın "no" dedikten sonra kimsenin onu yumuşatamayacak kadar sert zâlim olduğunu belirtir. "No" İtalyancada "hayır, olmaz" manasına gelen bir kelimedir. Anlaşıldığı kadarıyla paşa, Türkçeye tam hâkimiyet kuramamakta, konuşurken anadilini de kullanmaktaydı. Şair beytinde döneminde bilinen bu durumu yergi malzemesi yapmıştır. Bu kanıya varmamızın tek kaynağı da bu beyit değildir. Türk kültür hayatı için son derece önemli bir eser olan Evliyâ Çelebi'nin *Seyahâtnâme*si de bu konuda bir takım veriler sunmaktadır. Evliyâ Çelebi'nin anlattıklarına göre Kılıç Ali Paşa yaptırdığı camiin ilk cumasında bütün vezirler ile birlikte hazır bulunmuş ve na'thânın söylediği sözleri gerektiği gibi anlayamamış, bu durum da orada bulunan vezirler arasında gülüşmelere dahi sebep olmuştur:

"Zürefâ mâbeyninde meşhûrdur kim Kılıç Alî Paşa uluç âdemîsi olmağile lisânı Freng lehcesi imiş, bu câmi'i itmâm buldukda cemî'i vüzerâ [ve] vükelâ ibtidâ cum'asında câmi'e cem' olup na'thân ifrât üzre {teğannî ile} na't-ı şerîf tilâvet ederken hemân Alî Paşa ayağ üzre kalkup na'thâna hitâben,

"Nedir bu gu gu gu ve hinku ku bu meyhâne mi, yâ cânım bozahâne mi?" deyü feryâd eder. Yanındaki vüzerâlar,

"Sultânım bizim Hazret-i Peygamberi medh eder" dedükde,

"Ya bizim Muhammed Efendi bu gu gu gu medh eder kâyil mi?" der.

"Kâyildir sultânım" derler.

"Ya bu kaç akçe ulûfe yazdım, baka defter" der.

"Sultânım on akçe" derler.

"Ya bu minberde bizim hünkârcı Murâd Sultân medh eder kaç akçe yapar?"

"Kırk akçe yapar" derler.

"Yâ hünkârcı mı büyük yoksa bizim Hazret-i Muhammed Efendici büyük?" der.

"Sultânım Hazret-i Muhammed büyükdür" derler.

"Tîz Muhammed Efendi gu gu gucı hünkâr gu gu gucı berâber kırk akçan olsun ve bizim Portakal Bunduki altun ulûfe alsın" dedikleri latîfeler ile ile'l-ân zürefâlar mâbeyninde dâstândır. Böyle bir mu'tekid uluç âdemi imiş her cum'a câmi'in taşra yan soffasında oturup {cümle} fukarâya bir kîse tasadduk edermiş."[37]

Evliyâ Çelebi'nin anlattıkları kroniklerde pek yer almayan ayrıntılardır. Lâkin kroniklerde paşanın fakirlere karşı eli açık olduğu ve her Cuma namazı çıkışında fukaraya ihsanlarda bulunduğu hatta parası yetişmeyince borç alarak dağıttığı sair tarih kitaplarında derç edilmiştir.[38]

Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın mal ve paraya düşkünlüğü de şairin gözünden kaçmamıştır. Öldüğünde ardında yüklü bir miras bırakan paşanın manzumede, mal biriktirmede dünyada eşinin bulunmayacağı belirtilir:

---

[37] Evliyâ Çelebi, *Seyahâtnâme*, Haz: Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C. I, YKY., İstanbul 2016, s. 213-214.

[38] Meselâ Selânikî, *a.g.e.*, s. 186.

Yire geçdi ola Kārūna ḳarīn ʿuḳbāda
Māl cemʿinde naẓīri yoġ idi dünyāda
(Terc. III/1)

Paşa'nın seferlerinin çoğunu yaptığı Kuzey Afrika'da teftişlerde bulunduğunu ve oradaki bazı mallara el koyduğu da ayrıca belirtilir:

Māl teftīşlerin eyler-idi maġribde
Ẓulm ile altını üstine çevürdi oranuñ
(Terc. X/3)

Kiminüñ mālın alurdı kiminüñ de başın
Aña ṣarf itmiş idi dīni ile devletini
(Terc. XIII/2)

Hicviyyeye göre Uluç Ali Paşa sadece para ve mala düşkün değil aynı zamanda zor zamanlarında bunları kullanarak o anki durumdan kurtulmayı bilen de bir kişidir:

Ḳanġı yerden ki yüzi ḳaralıġıyla dönse
Dökilürdi yine aḳçeyle yüzi aġardur-ıdı
(Terc. VII/5)

Bu itham ile ilgili kroniklerin satır aralarında bir miktar malumat bulunmaktadır. Kılıç Ali Paşa hakkında en fazla malumatı veren *Selânikî Tarihi*'nde, paşa hakkında padişaha ruk'alar[39] sunduğu, padişahın mala meylini bildiği için bu minvalde bir kurtuluş sağladığı kayıtlıdır. Hemen şunu belirtmek gerekir ki sunulan ruk'a hakkında malumat da veren Selânikî, mektupta Kılıç Ali Paşa'nın Cezayir Beylerbeyi Hasan Paşa'nın yanındaki Ali adlı bir oğlanı alarak ona fenerli gemi tayin ettirip günde yüz akçe ulûfe vermesini Kılıç Ali Paşa'nın, Ali adındaki bu şahsa meyli üzerine vukû bulduğunu haber verir.

> "Sene 994 Recebinde Koca kapudan Kılıç Ali Paşa içün cenâb-ı huzûr-ı Şehenşâhî'ye emred oğlanlar istihdâmında mütehâlik korsan ve kurnazdur. "Hatta Cezâyir-i Garb Beğlerbeğisi olan kendünün Hasan Paşa'sınun sevgili Ali Nâm tavâşî itdürdüğü oğlanın ayardur yanına alup günde yüz akça

[39] Mektup manasında bir tabir olup vesikalarda isimsiz mektuplar için kullanılan bir ıstılahtır.

> ulûfe ile fenarlu gemi ta'yîn idüp hiç nesneden mübâlât itmez, istihlâl-i ma'siyet ider zâlim ü bî-dîndür" diyü Cezâyir Beğlerbeğisi li-garazın ruk'alar sundurmuş idi. Pâdişâh-ı dînpenâh -eyyede'llâhu ta'âlâ ve kavvâhü- hazretleri gâyetde müte'essir olup, sıhhati üzre vukuını bilmek murâd buyurup, azl ile komayup ukûbet eylemek kasd eylemişlerdi. Ve Kapudan Paşa dahi Pâdişâh-ı gerdûn-bestat hazretlerinün mâla meylini bilüp, bu bâbda hüsn-i re'y ü tedbîr eyleyüp yanına aldugı hazinedar oğlana Hasan Paşa'nun definesini su'âl idüp, oldahi kandeliğin ve adedin beyân eyleyüp, «Hammâm külhanı altında mermer ile yüz otuz bin nakd sikke-i hasene ve on kantar gümüşdür» didi. Ve ol didüği haberi benim malumdur, ki hidmetkârum iken hiyânet idüp define eylemişdür, oğlanı yanuma almakdan dahi maksûdum defineyi bilmek idi. Pâdişâhum mübarek olsun diyüp arz ider. Fi'l-hâl Defterdar ibrahim Efendi mahall-i mezbûra emr-i Pâdîşâhi ile varup, hammâm külhanı altından mebâlığ-ı- merkûmı bi't-tamâm ma'aziyâde zabt u kabz idüp Hazîne-i Enderun'a irsal ü îsâl eyledi."[40]

Selânikî Tarihi'nde yer alan bu kayıtlar hicviyyede de ayniyle bir hiciv unsuru olarak kullanılmaktadır. Gerek tarih kitaplarındaki malumattan gerekse hicviyyeden anlaşıldığı kadarıyla paşa hakkında döneminde bazı dedikodular vardır ve bu durum edebî bir ürüne geçtiği kadar isimsiz de olsa padişaha sunulacak kadar resmî belgelere de geçmiştir. Hicviyyede, Paşa'ya bu yönden saldıran beyitler bulunmaktadır.[41] Yine *Selânikî Tarihi*'nden adının Ali olduğunu öğrendiğimiz kuluna fenerli gemi vermesiyle ilgili şair hicivden geri durmamıştır:

Bir güzel ḳancalasa kim ola ḳarpuz ḳıçlu[42]
Ḳapudān eyler-idi aña ṭaḳardı feneri
(Terc. VII/5)

---

[40] Selânikî, *a.g.e.*,, s. 172.

[41] Meselâ bkz.: Terc. VIII/65,

[42] Karpuz Kıçlu aynı zamanda bir çeşit geminin adıdır. Bir kadırga çeşididir. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tershâne-i Âmire* adlı kitabında bu gemilerin XVII. yy.'dan itibaren fırtınaya dayanıklı olmaları için karpuz kıçlı yapıldığı bilgisini vermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tershâne-i Âmire*, TTK Yay. Ankara 1992.

Ḳanda bir ḳıçı ile ḳozḳoparan buldı ise
Götine bir feneri daḳdı ḳapudan itdi
(Terc. XII/8)

Esere, Uluç Ali Paşa'nın vefatıyla ilgili beyitler de bulunmaktadır. Şair kanımızca Uluç Ali Paşa'nın nasıl vefat ettiğinden haberdar değildir. Zirâ beyitlerde sadece bir gece ansızın öldüğü belirtilerek çeşitli anlam daireleri etrafında Paşa'nın devletinin de artık son bulduğu, Müslümanların ondan kurtulduğu, mazlumların âhının tesir ettiği vb. şeyler söylenmektedir. Halbuki *Selânikî Tarihi*'nde Kılıç Ali Paşa'nın vefatı ile ilgili epey bir malumat bulunmaktadır. Buradaki bilgilere göre paşa, 90 yaşlarına yakınken hasta olmuş ve tabiplerin kendisine verdiği cariyelerden uzak durması ihtarını dinlememiş, bir gece ansızın vefat haberi Dîvân'a ulaşmıştır.[43] Kanaatimize göre hicviyyenin şairi bu bilgiden bî-haberdir. Yoksa bu durumu da hicviyyesinde tahkir unsuru olarak kullanması kaçınılmaz olurdu.

Hicviyye, Uluç Ali Paşa'dan kurtulmanın verdiği rahatlıkla söylenmiş beyitler ile biterken geriye tarihî kaynaklarda kendisi hakkında neredeyse menfi hiçbir söz olmayan büyük Türk amirali Kılıç Ali Paşa'nın farklı yönlerini belirten edebî bir iz bırakmıştır.

[43] Ayrıntılı bilgi için bkz: Selânikî, *Tarih-i Selânikî*, s. 185.

Der Ḥaḳḳ-ı Ḳapudan-ı Sābıḳ Aʿnī̇ ʿUluç ʿAli ʿAleyhi Mā Yesteḥiḳḳu[44]

Feʿilātün / feʿilātün / feʿilātün / feʿilün
(..--/..--/..--/..-)

I

3b 1. Ġarḳa-i baḥr-i ġama Ḫıżr yetiş şād eyle
Yüri dermāndelerin destin al irşād eyle

2. Rūzgāruñ n'ola el virdiyise deryā ol
Keremi pī̇şe iden vüsʿati muʿtād eyle

3. Mürdeler nām-ı nigū ile olurlar iḥyā[45]
Öl diril sen de cihānda bir eyü ad eyle

4. Olma şemşī̇r-i zebān-ı şuʿarādan ġāfil
Kesmesünler seni ardıñca anı yād eyle

5. Şāʿirin olmaya bir beyti ḳadar bünyādı
Sen gerekse götüri ʿālemi bünyād eyle

6. Ne olur ṭaş-ıla ṭopraġı binā itmekden
Var göñül yap dil-i vī̇rāneler ābād eyle

---

[44] Hicviyye metni Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları Bölümü, Turc. 303 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 3[b]-7[b] varakları arasındaki nüsha ile Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Kitaplığı No. 1973 205[b]'de kayıtlı nüsha ile edisyon kritikli olarak oluşturulmuştur. Nüsha farkları gösterilirken Fransa nüshası için "F", Topkapı Sarayı nüshası için ise "T" kısaltmasını kullanılmıştır. Edisyon kritik yapılırken F nüshası esas alınmış ve T nüshasından vezin ve anlam bakımından gerekli yerlerde yararlanılarak metin farkları dipnotlarda belirtilmiştir.

Berāy-ı Ḳapudan ʿAlī̇ Paşa Kılıç ʿAlī̇ Paşadur Ḥicvidür T.

[45] Metinde yanlış imlâ ile: iḫyā

I/1[a] baḥr: deryā T

I/3 Çünki bu menzil-i fānī̇de idersin rıḥlet
Bari ḳalsun yirüñe var bir eyü ad eyle T

7. Dilde kīn bağlama zinhār günāhın bilene
Ḳayd virme ḳuluñ ise daḫı āzād eyle

8. Telḫ-kām olmasun acıtma ṣaḳın kimseleri
Ḥāṣılı ẓulm u sitem eyleme var dād eyle

9. Kimsenüñ mālına ḳaṣd eyleme dünyādur bu
Kimsenüñ alma gözi yaşını deryādur bu

II

1. Ḳanı ol milket-i Fās üzre ʿazīmet ḳılıcı
Şürefā zümresine buġż u ʿadāvet ḳılıcı

2. Ḳanı ol kimini nesl-i ʿömrüñ beyʿ ḳılup[46]
Kimini ḥabse ṣalup zecr ü ihānet ḳılıcı

3. Ḳanı ol ḫāne-i dīnin yıḳan ihlāk ḳılan
Dār-ı dünyāsını iḥyā vü ʿimāret ḳılıcı

4. Ḳanı ol āh ne şeyṭān beni azdurdı diyü
Cāmiʿin yapduġına ḫayf u nedāmet ḳılıcı

5. Ḳanı ol şāh-ı cihāna çekilen pīş-keşi
Cümle kendüye çeküp ḫırṣ u ḫıyānet ḳılıcı

6. Ḳanı Ṭurġud Begüñ ol kendü velī-niʿmetinüñ
Ḫānumānuñ yıḳup emvālini ġāret ḳılıcı

7. Ḳanı ol cengde yüzi ṣuyını yire döküp
Geçinen bir ḳurı nām-ıla şecāʿat ḳılıcı

I/7[b] Ḳayd virme ḳulunum diyeni āzād eyle T
I/9 … idüp kimseye zinhār dime n'ola gerek
Bu felekdür iden elbette bulsa gerek T
II/1[a] üzre ʿazīmet: ḳaṣdına niyyet T
II/1[b] Şürefā zümresine: ʿAl-i peyġambere T
[46] Mısrada vezin aksamaktadır.
II/2 Bu beyit F'de yoktur.
II/3[a] yıḳan ihlāk ḳılan: yıḳup ihlāk ḳılup T

8. Rūzgār āḫır anuñ cevherini ḫāk itdi
Ḳanı dünyāda kesüp biçmek o ḥiddet ḳılıcı

4a 9. Ḳanı ol baġrumı ḫūn ḳalbümi mecrūḥ ḳılan
Ḫışm u ḥiddet idici şerr ü şeḳāvet ḳılıcı

10. ʿĀlemi gerçi ḫarāb eyledi vīrān itdi
ʿAḳıbet ḳalmayup ol daḫı yıḳıldı gitdi

III

1. Yire geçdi ola Kārūna ḳarīn ʿuḳbāda
Māl cemʿinde naẓīri yoġ idi dünyāda

2. Rūzgār-ıla hele gitdi yıḳıldı āḫır
Gerçi kim yapusı beñzerdi hemān Şeddāda

3. Rūzgā[r] ulucını mulucını ṭaġıtdı
Beñzedi ḥālleri ḳıṣṣa-i ḳavm-i ʿĀda

4. Tersḫāne ocaġın yıḳdı ḫarāb itdi idi
Cümle ālātı anuñ ḳalmış-ıdı yaġmada

5. Hey felek hey ne ʿaceb kec-rev imişsin sen de
Neydi virmek bu ḳadar devleti bir ırġada

6. Ḳarada ālet oñarurdı hemān geñ yaḳadan
Yoḫsa hīç yoġ-ıdı anuñ hüneri deryāda

7. Cengden yüzi dönerdi gelicek meydāna
Ḳılıç idi söze gelseydi ḳaçan tenhāda

II/10[b] ʿAḳıbet ol daḫı ḳalmadı yıḳıldı gitdi T
III/1[b] Hīç naẓīri yoġ-ıdı mālda anuñ dünyāda T
III/1[b] dünyāda: ʿuḳbāda F
II/2 Ademlik yoġ-ıdı ẕerre ḳadar şānında
…. daḫi beñzer-idi semāda T
III/4[a] idi F'de yok.
III/4[b] Cümle ālāt-ı sefer ḳalmışdı yaġmada T
III/6[b] Yoġ-ıdı ḳatrece hüneri aṣlā deryāda T
III/7[b] Ḳılıç idi söze geldikde velī tenhāda T
Ḳādir olsa aḳdarurdı o yine ʿummānı T

8. İtmedi kāfir-i bī-dīne ġazā ʿömrinde
Müslümān-ıla idi cengi hemān dünyāda

9. Bir muḥanneṣlige nāmını Ḳılıç ṭaḳmışlar
Bir aġaçdan ḳılıç idi ḳılıç idiyse eger

IV

1. ʿAkl u dīninde kemālinde iken noḳṣānı
ʿAḳl-ı evvel geçünürdi o Ebū Cehl-i ṣānī

2. Müslümāndur diyeler diyü binā itdi hemān
Cāmiʿin ḫayrına mı yapdı ṣanursın anı

3. Kendü başına meger kim bir iki taşı düşe
Alsalar ḥaḳlu ḥaḳın ḥaşr olıcaḳ ḫaşmānı

4. Nā-müselmān diyeler diyü ḳaçardı dilden
Dil ucından idi el-ḥāsıl anuñ īmānı

5. Eyle bir dīv-ṣıfat idi ki melʿūnluḳda
Aña nisbetle melek dimelidür şeyṭānı

4b 6. Yüzinüñ ḳarasın arıtmaz iken deryālar
Geçünürdi yine korsañ deñizüñ ḳorsānı

7. N'ola dirdiyse zamānında menem dīger nīst
Ḳatı ḫālī vü tehī bulmış-ıdı meydānı

8. Pehlevān idi ʿacāyib ḳıçını ḳomaḳda
Bā-ḥuṣūṣ öniñe ḳataydı ḳaçan oġlanı

9. Ḳoyılup keştī-i tābūta alarġa_oldı hemān
Lūṭ deryāsına çekdürdi meger kim ḳapudān

V

1. Rūzgār āḫır anı bir dem-i ṣubḥ oynatdı
Ḫaberi yoġ-ıdı ol daḫı uyurdı ṣandı

2. Rūzgār-ıla olup ġarḳa-i deryā-yı fenā
Ḳalmadı nām u nişānı adı ṣanı batdı

IV/1[a] Ṭabʿınuñ yoġ-ıdı hīç ḥadd ü pāyānı T
IV/2[b] Ḫalḳ-ı İslāma ḥaml ide diyü itdi binā F

3. Ḳapudānlıḳda ḳalup gerçi bıraḳmışdı demür
Āḫır emvāc-ı fenā ile ḳaraya atdı

4. Rūzgāruñ çekerek furtınasın āḫır-ı kār
Düşdi līmāna bugün tenteyi ḳurdı yatdı

5. Lengeri fonda idüp gice yaturken ġāfil
Nāgehān geldi ecel fürḳatesidür çatdı

6. Çekdürür forsa gemi idi vücūdı ammā
Ḳıçı ṭayanmadı ḳanḳı ṭarafa kim çatdı

7. Ḫaylī çalḳandı yürüdi anuñ eyyāmında
Yaʿnī deryāları hep biri birine ḳatdı

8. Ḳuydı ġāzīler ocaġına ṣu ḫayf ol ẓālim
Çoḳ fesād itdi cihān fitnelerin ḳaynatdı

9. Dest-i ẓulmeti uzatmaḳda idi gitdüḳçe[47]
İrdügine sitem eylerdi güci yetdüḳçe[48]

V/4[b] düşdi: düşti F

V/5 Gice idi ne yaña gitdügüni bilmez idi
Fonda oldı ten keştīsi ḳaraya atdı T

V Bu beyit F'de yok. Ayrıca bu beyitten sonra T'de F'de yer almayan şu iki beyit gelmektedir.

Kimsenüñ derdi içün ġam yimedi dünyāda
ʿĀlemüñ ṭatlusın acısın egerçi ṭatdı

Cemʿ-i māl itmek içün kārgeh-i ʿālemde
Urdı dünyāyı hemān biri birine ḳatdı

[47] Kelime metindeki imlâ hatası korunarak yazılmıştır: كتدقچه

[48] Kelime metindeki imlâ hatası korunarak yazılmıştır: يتدقچه

VI

5a 1. Sālik-i rāh-ı cefā idi egerçi bī-şekk
Yolına geldi hep itdükleri ammā giderek

2. Āfitāb-ı felek[üñ] ḳadri n'ola bulsa zevāl
Aḫşam oldı bu ḳadar devlet ü fer niçeye dek

3. Ḫıdmeti artuḳ idenler o ḳadar bulmadılar
Her kime ʿālem emek idi ise aña yemek

4. Alur-ıdı kimisinden virür-idi kimine
Aña gelmişdi hemān ḥāṣılı almaḳ virmek

5. Gerçi yelken ṭoruda yürür-idi bī-pervā
Māyna itdürdi velī nā-geh aña fülk-i felek

6. Bilmeyicek dilini olmayıcak hem-cinsi
Paçārīz idi ḳatı anuñ ile söyleşmek

7. Bu ḳadar ẓālim iken andan eşedd idi yine
Gerçi Şeddād daḫı ẓālim idi ġāyet pek

8. Ṣādıḳü'l-ḳavl geçerdi söze gelseydi ḳaçan
Bilmeyen kimse inanurdı ṣanurdı gerçek

9. Ḳalmaya kimse yabanda umaruz rūz-ı cezā
Dāḫil olursa eger dār-ı cināna o köpek

10. Tevbesüz gitdi cenābetle o bed-kār öldi
Ol ṭoñuz ḫortlayası ḳatı murdār oldı

VII

1. Ẓāhiri bāṭınınuñ neydügüni müşʿir idi
Hele keyfiyyet-i aḥvāli ḳatı ẓāhir idi

VI/2[a] Āfitāb-ı felek[üñ]: Āfitāb-ı ẓulmüñ T
VI/2[b] bu ḳadar devlet ü fer: bu saʿādet bu şeref T
VI/4[b] ḥāṣılı: dünyede T
VI/9[a] Umarın girmeye hīç nār-ı cahīme kimse T
VI/10[b] Ölmedi ol ṭoñuz ammā ḳatı murdār oldı T

2. Kimse yumşadamaz-ıdı no didükden şoñra[49]
Ḳatı ẓālim ḳatı bī-raḥm ḳatı kāfir idi

3. Ḥaḳ içün olan işi işlemesi ġāyıb idi
Kendü ḥaḳḳına olan maṣlaḥata ḥāżır idi

4. Kime luṭf itmege ʿahd itse vefā itmez-idi
Ne vefā eylemek iḳrārına da münkir idi

5. Ḳanġı yerden ki yüzi ḳaralıġıyla dönse
Dökilürdi yine aḳçeyle yüz aġardur-ıdı[50]

5. Ḳaralar geydi aña acıdı anı kāfir
Müslümānlar degül andan kefere şākir-idi

7. Şöhret āfet idi ḳurı ḳalafat adı hemān
Gerçi donatmaġa biñ ḳadrıġayı kādir idi[51]

8. Ṣaġ degüldi n'ola mürd oldı ise ol murdār
Ölecek ẓālim idi öldürecek kāfir idi

9. Müslümānlıḳda ḳarār itmez idi olsa bir ān
Ḥāṣılı furṣat esīri idi ol forsa hemān

VIII

1. Yoġ-ıdı hīç görecek gözleri ehl-i hüneri
Ṣıñrı cāhil idi nādāna_iderdi naẓarı

2. Ne ḳuş olduġını biz de bilürüz ḳoñ gitsün
Uçururlarsa n'ola anı kerem-dīdeleri

3. Ḳanı ol furtınalar eyleyici bād-ı belā
Sākin oldı ola mı ḳalmadı şimdi eṣeri

4. Ḳanḳı ʿılḳı ki gözi ṭutsa ʿalāḳa itse
Ardın oḫşamaġ-ıçun anı çekerdi ileri

[49] İtalyanca hayır.
VIII/3 Bu beyit F'de yok.
[50] Mısrada vezin aksamaktadır.
[51] Vezin gereği ḳadırġa kelimesi ḳadrıġa olarak okundu.

6a 5. Bir güzel ḳancalasa kim ola ḳarpuz ḳıçlu
Ḳapudān eyler-idi aña ṭaḳardı feneri

6. Oturur[dı] bilesince olur olmaz eşḫāṣ
Ocaġ oġlı olanuñ yoġ ıdı yanında yiri

7. Bulsa yürütmez-idi kimseleri deryāda
Yelkeni altına alup bir alāy der-be-deri

8. Tersḫāne ocaġında kim adı döne döne
Nār-ı cevr-ile kebāb olmamış-ıdı cigeri

9. Tersḫāne ocaġın dūzaḫa döndermişdi
ʿArabistānı ʿaẕābı ile yandırmışdı

IX

1. Gerçi evvel niçe yavuz ṣaġanaḳ ṣavdı velī
ʿĀḳıbet işledi maẓlūmların āhı yili

2. İtdi meşgūl o ḳadar kellemi dünyā dirdi
Başını ḳaşımaġa degmez-idi hergiz eli

3. Olmadı ḳābil-i inṣāf o şaḳī ḳābil olup
Ḳararurdı içi ne deñlü aġarsa ṣaḳalı

4. Lāf-ı daʿvā-yı ʿulūhiyyeti urmazdı hemān
Yoḫsa ġayrı didügi küfri degüldür dimeli

5. Kāfire memleketi aldurur-ıdı bulsa
Tek ṭonanma çıḳarup alabileydi bedāli

6. Kāfire gitdi niçe ḳadrıġalar ḳalyeteler[52]
Tersḫāne başılur oldı ol ayaḳ başalı

7. Bir kedidür ki [o] arslan ola hem adı anuñ
Ḥāşa kim ola o nā-merde sezā nām-ı ʿAlī

VIII/5[a] Bir güzel ḳancalasa olsa ḳarpuz ḳıçlu T

VIII/8[b] Nār-ı cevr: Nar-ı ḳahr T

[52] Vezin gereği ḳadırġa kelimesi ḳadrıġa olarak okundu.

6b 8. Rūzgār urdı giderken bocalandı āḫır
Ṣaldı girdāb-ı fenāya anı bād-ı ecelī

9. Ḳıçı ṭayanmaz idi çatmaġa bir fürḳateye
Aldurur-ıdı hemān uġrasa bir ḳalyeteye

X

1. Olsa ger yüz hüneri daḫi birer oġlı erüñ
Yüzine baḳmaz-ıdı merdüm-i ṣāḥib-naẓaruñ

2. Depesi üstine alurdı amān virmez-idi
Başını almaġa ḳaṣd eyledügi kimselerüñ

3. Māl teftīşlerin eyler-idi maġribde
Ẓulm ile altını üstine çevürdi oranuñ

4. Gözi yaşı ile ardınca ḳalan gözi idi
Çoġı el ḥaḳḳı idi virdügi ol sīm ü zerüñ

5. Bed olan beddür eger gevher-i maḫż ise daḫı
Çekme bīhūde yire cevrini her bed-güherüñ

6. İltifāt eyler ise mültefit olma zinhār
Naẓarına varıcı olma ṣaḳın kec-naẓaruñ

7. Aşaġa ḳodı zamānında ocaġ oġlı anuñ
Yelkeni ṣuda idi merdüm olan derbederüñ

8. İtdi ʿahdinde Fireng ehl niçe reng[53]
Kīr getürdi o leke yüzlerine merdlerüñ

9. Ṣanma on pāre gemiyle bire ḳarşu vara
Kāfire çatmaz-ıdı olsa eger biñ pare

[53] Mısra vezne uymamaktadır. Ayrıca anlamda eksiklik bulunmaktadır.

XI

7a 1. İltifātı yine kendü gibi nādāna idi
İʿtibārı idi hep cāhil ü nādāne idi

2. Evvel-i ḥālde kendin bileni sevmez idi
Meyli hep kendüsini bilmeyen oġlana idi

3. Hep yaban oġlanına eyler idi iḥsānı
Ol seḫā kim anı derler idi yabāne idi

4. Kendü cān-ıçün [oḳur]lardı duʿā-yı ḳadeḫi
Ṭolu pāy-zenler-ile türbesi meyḫāne idi

5. Merḥamet eyler-idi kāfire kāfirce velī
Ne ḳadar kīnesi var-ısa Müselmāna idi

6. Bilürem aṣlı ile köki ḳırılsun göreyin
Bir pelīd adı ocaġın anıcak yana idi

7. Bir alāy ṣūret-i İslāmda kāfirler-idi
Tersḫāne ocaġında olan aʿdā ne idi

8. Yiyecek ḳomadı ḳurutdı adı deryāyı
Beglerüñ çekdügi yā ol ḳurı gavġā ne idi

9. İki üç dirlige bir ḳulın iderdi mālik
Kimseye ḳalmamış-ıdı ol ocaḳda dirlik

XII

1. Rūzgār āḫır anı ġarḳa-i ṭūfān itdi
Āhumı ṣarṣar idüp eşkümi ʿummān itdi

2. Niçe vīrān olacaḳ yirleri maʿmūr ḳılup
Niçe maʿmūr olacaḳ yirleri vīrān itdi

7b 3. Niçe ocaḳlara ol seyl-i sitem ṣu ḳuydı
Niçe cemʿiyyeti ṭaġıtdı perīşān itdi

4. Anı götürmeyüp āḫır şütür-i çarḫ-ı felek
Yirlere çaldı bugün ḫāk-ile yeksān itdi

5. Götürüp gide ṣanurdı getüri dünyāyı
ʿĀḳıbet anı götürdi göre dünyā n'itdi

6. Göreyin dār-ı beḳāda yolına gelsün anuñ
Gözümüñ yaşlarını seyl-i firāvān itdi

7. Ey ser-efrāz inanma felek-i ġaddāra
Ki niçe kelleleri bī-ser ü sāmān itdi

8. Ḳanda bir ḳıçı ile ḳozḳoparan buldı ise
Götine bir feneri daḳdı ḳapudān itdi

9. Var-ıdı şān u şenīʿinde niçe noḳṣānı
Ḥaḳ tamām itdi kemāl-i kereminden anı

XIII

1. Nā-maḥal olana ḥaṣr itmiş idi himmetini
Görmedi kimse anuñ biri ile şefḳatini

2. Tārumār eyledi Ṭurġudlularuñ dırnaġını
Pāy-māl eyledi eytām-ı velī-niʿmetini

3. Kiminüñ mālın alurdı kiminüñ de başın
Aña ṣarf itmiş idi dīni ile devletini

4. Aldı hem mālını hem başını ammā yiderek
Anda buldurmış-ıdı ẓulmünüñ en ġāyetini

5. Kimse menʿ itmesün ol ẓālime levm itdügümi
Siper-i laʿnet olur menʿ ḳıla kim [laʿnetümi]

6. ʿİlleti ..... öldürmek idi anı ʿilāc[54]
Ger suʾāl eyler-iseñ benden anuñ ṣıḥḥatini

[54] Metinde bu kelime siliktir.

7. Göçdi öte yaḳaya keştī̈-i tābūta binüp
İtdi evvel yataġın düzaḫuñ āḫır ḳatını

8. Bir belā [idi] müselmanlıġa ṣavuldu hele
İşidenlerden ırağ ola ṭaş altında ḳala

Bazı Gemici Istılahları[55]

Alarga: Kelime İtalyanca "alargo"dan gelmektedir. Bir sefine veya filikanın sahile veya bir mahalle yanaşmış olmayıp açıkta bulunması veya durması haline "alargada" denir.[56] Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın tabutu gemiye benzetilmiş ve Lut gölünde alarga olduğu hayaliyle birlikte kullanılmıştır.

Tente: İtalyanca "tenda" kelimesinden muharreftir. Gemilerin güvertesini güneş ve yağmurdan korumak muhafaza etmek için üzerlerine gerilen yelken bezinden mamul örtülere denir.[57] Metinde Uluç Ali Paşa'nın ölümüyle ilgili benzetmede onun limana düşerek tenteyi kurup yatması ile birlikte zikredilmiştir (Bkz: Terc. V/4). Beyitte tente ile kefen bezi arasında ilgi kurulmuş liman da mezarlık olarak görülmüştür. Zira son liman kabirdir.

Lengeri fonda: Gemilerin demirlemesi için kullanılan ve halatla denize bırakılan ağır demirlere lenger adı verilir.[58] Fonda ise İtalyanca "Fundo"dan muharref bir ıstılah olup, geminin demirlemesi için verilen emirdir.[59] Metinde Uluç Ali Paşa'nın uyuduğu hâli demirlemiş bir gemiye benzetilmiş ve ecel fürkatesinin ona çatıp ve batırdığı hayali işlenmiştir (Bkz: Terc. V/5).

Geñ yakadan: Bugün unutulmuş deyimlerden bir tanesidir. Deyim hakkında bir yazı kaleme alan Mehmed Çavuşoğlu, elimizdeki sözlükler yardımıyla açıklayamadığımız deyim üzerinde tarihî metinler eşliğinde

---

[55] Bu bölümde hicviyyede geçen bütün deyim ve ıstılahlara yer verilmemiş, özellikle bugün kullanımdan düşmüş gemici dilindeki ıstılahlar açıklanmıştır.

[56] Süleyman Nutkî, *Kamûs-ı Bahrî*, Haz: Mustafa Pultar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2001, s. 7.

[57] Süleyman Nutkî, *a.g.e.*, s. 285.

[58] İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 151.

[59] Süleyman Nutkî, *a.g.e.*, s. 100.

durmuş ve deyimin manasını açıklığa kavuşturmuştur.[60] Çavuşoğlu'nun tespitlerine göre deyim, "uzaktan, karşıdan, ayrılıktan, ırak düşmekten" manalarına gelmektedir. Hammer ise bu deyimi "kıyı boyunca" olarak tercüme etmiştir. A. Tietze ise tabirin manasının "uzaktan" olması gerektiğini belirtir.[61] Hicviyyede de benzer bir anlam ilgisi görülmektedir. Şair, Uluç Ali Paşa'ya yüklenirken onun deryada hünerinin olmadığını ve deryadan uzakta karada alet onardığını belirtmektedir (Bkz: Terc. III/6).

Karada alet onarmak: *Geñ yakadan* deyimi gibi unutulmuş bir deyimdir. Deyim, tarihî metinlerde özellikle XVI. asır metinlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Ahmet Atillâ Şentürk, *Necâtî Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar* kitabının bir yerinde bu deyime değinmekte[62] ve deyimin, gemilerin deniz yolculukları sırasında onarıma ihtiyaç gösteren kısımlarının bir kıyı yahut tersanede tamir ve ihtiyaçlarının giderilmesi hakkında kullanıldığını belirtmektedir. A. Tietze deyimin manasının beyhude ve gülünç bir hareket manasına gelmesi gerektiğini söyler.[63] Hicviyyede ise Uluç Ali Paşa'nın deryada hünerinin olmayıp geñ yakadan yani uzaktan, karada alet onardığı, ancak gemilerin tamir ve ihtiyacı ile uğraştığı; şeklindeki kullanımla karşımıza çıkmaktadır (Bkz: Terc. III/24).

Paçariz: Engel, çapariz. Denizci diline Rumcadan, Rumcaya da Venedik dilindeki "impazzare" fiilinden bozularak geçmiştir.[64] Gemici dili ile kaleme alınmış şiirlerde sıklıkla karşılaşılan ıstılah hicviyyede de engel manasında kullanılmıştır (Bkz: Terc. VI/6).

Yelken torıda: Yelken arkada, yelken için en ideal rüzgâr anlamına gelen ıstılah; yelkenin rüzgarla dolu olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır. Âgehî'nin kasidesinde de "Bahr-i 'ışk içre yürürsem n'ola yelken

---

[60] Bu yazı için bkz: Mehmed Çavuşoğlu, "Gen Yakadan", *Divanlar Arasında*, Kitabevi, İstanbul 2006, s. 95-100.

[61] Andreas Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Türkiyat Mecmuası*, C. IX, 1951, s. 119.

[62] Ahmet Atillâ Şentürk, *Necâtî Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar*, Enderun Yay., İstanbul 1995, s. 116-117.

[63] Andreas Tietze, a.g.m., s. 120.

[64] Andreas Tietze, a.g.m., s. 120.

dorıda"[65] şeklinde geçen ıstılah, hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın yelken toruda yürümesi şeklinde yani yelken gibi şişip kibirlenmesi manası ile kullanılmıştır (Bkz. Terc. VI/5).

Mayna: Yelken, filika gibi şeyleri halat veya palanga yardımıyla aşağı indirmek için verilen "indir" komutu. Yelken indirme.[66] Metinde Uluç Ali Reis'in yelkenini felek gemisinin mayna ettirdiği şeklinde onun ölümü ile ilişkili olarak kullanılmıştır (Bkz. Terc. VI/5).

Kalafat: Tershâne-i Âmire'de gemilerin ziftlenmesi ile vazifeli olan kişilere verilen ad.[67] Büyük ihtimalle geminin diğer personeli tarafından aşağı görülen bu zümre hicviyyede "kurı kalafat" şeklinde Paşa'yı tahkir etmek için kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Terc. VII/7).

Kadırga: Hem kürek hem yelkenle idare ve tahrik olunan kadim süfün-i harbiyeden olup seriüssürat ve idaresi sehil olduğundan dolayı zamanın kruvazörlerine mümasil idi.[68] Süleyman Nutkî'nin *Kamûs-ı Bahrî*'sindeki bu tanıma göre günümüzdeki savaş gemilerinin eski adıdır. İdris Bostan'ın da verdiği bilgilere göre bu gemiler gayet seri, suya pek yakın ince ve uzundur.[69] Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın donanması için sıklıkla geçen kelime vezin zaruriyeti sebebiyle "kadrıga" şeklinde okunmuştur (Meselâ bkz: Terc. VII/7, IX/6).

Kalyete: Çekdiri nev'inden bir gemidir. Tarihî metinlerde "kalyete, kalyata, kaleyte" şeklinde karşımıza çıkan bu gemi türü bilhassa takip hizmetinde kullanılırdı. Hicviyyede diğer gemi çeşitleri ile birlikte kullanılmakta olup şair, Uluç Ali Paşa'nın fürkatelere çatma cesareti gösteremeyip nerde böyle bir gemi bulsa hemen saldırdığını belirtir (Terc. IX/9).

Forsa: Gemilerde kürek çeken esir kimselere verilen ad. Genellikle savaşta esir alınan Hıristiyan denizcilerden müteşekkil bir zümreydi. Hicviyyede Uluç Ali Paşa'nın geçmişine de atıf yapılarak Müslüman olmaması ile ilişkilendirilip tahkir manasında kullanılmıştır (Terc. VII/9).

---

[65] Andreas Tietze, a.g.m., s. 114.

[66] Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, C.III, Ötüken Yay., İstanbul 2007, s. 3089.

[67] İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 67.

[68] Süleyman Nutkî, *a.g.e.*, s. 140.

[69] İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 85. Daha fazla bilgi için bu kaynağa başvurulabilir.

Fürkate: Muharebe zamanlarında 80 hatta 100 levend alabilen büyük savaş gemileridir. Çeşitli boylarda olan bu gemiler donanmanın muharip gücünü teşkil ederdi. Metinde Uluç Ali Paşa'nın saldırmaya cesaret edemediği gemi çeşidi olarak Paşa'yı hicvetmek için kullanılmıştır (Bkz: Terc. IX/9).

Hicviyyede özellikle deyimlerin fazlaca kullanıldığı görülmektedir. Günümüz Türkçesinde de hâlâ kullanılan demir bırakmak, yelkeni suya (indirmek), ocağa su kuymak, karaya atmak vb. gibi pek çok deyimi şiirinde kullanan şair anlatımda sadelik ve edebiliği böylece yakalamıştır. Bu kısımda sadece gemici ıstılahları ve tarihî deyimleri vermekle iktifa ederken manzumede geçen "Her kime 'âlem emek idi ise ana yemek" tabirini ise tam manasıyla anlamlandıramadık (bkz. Terc. VI/3). Tabirin manası içinde geçtiği beyit esas alındığında "emeğinin karşılığını alamamak" anlamına gelmelidir. Ayrıca yine "emek olmadan yemek olmaz" atasözünün bir diğer kullanım şekli de olabilir.

Sonuç

Şairi meçhul fakat Kılıç Ali Paşa'nın levendlerinden biri tarafından kaleme alındığını tahmin ettiğimiz hicviyye, klasik Türk edebiyatında türün diğer örneklerinden –meselâ Nef'î'nin hicviyyeleri veyahut Hâletî'nin Hadd-i Mestân adlı hicviyyesi gibi- edebî manada aşağı kalsa da hicviyye türünün bu güne kadar bilinmeyen bir nümunesi olarak dikkate değer bir eserdir. Terci'-Bend nazım şekli ile yazılan manzume, hicviyye türünün bir örneği olmasının yanı sıra tarih kitaplarında her daim sitayişkâr ifadelerle anılan Kılıç Ali Paşa hakkında belki de menfî bilgiler serdeden tek kaynaktır. Görüldüğü üzere edebî bir metin olmasına rağmen hicviyye, tarihî bilgilere kapı arayabilmektedir. Dönemindeki bazı olayların hicviyyede yer alması, şairinin büyük ihtimalle bir levend olup Paşa'nın evveliyatını bilecek ve belki de onunla pek çok savaşa katılacak birisi olması ve dahi en önemlisi levendler arasında da aruz ile şiir yazan ve klasik tarzda Terci'-Bend nazım şeklini kullanan şairlerin -adını henüz bilemesek de- biri olması elimizdeki metni önemli kılan hususlardandır.

Kaynakça

BOSTAN, İdris "İnebahtı Deniz Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, 2000, s. 287-289.

———, "Kılıç Ali Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, 2002, s. 411-412.

———, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tershâne-i Âmire*, TTK Yay., Ankara 1992.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Divanlar Arasında*, Kitabevi, İstanbul 2006.

ÇELEBİOĞLU, Âmil, "Eski Türk Edebiyatında Gemiyle İlgili Şiirler ve Bazı Husûsiyetler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1988)*, Samsun 1988, s. 17-47.

ÇETİN, Atilla, "Garp Ocakları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, 1996, s. 382-386.

Evliyâ Çelebi, *Seyahâtnâme*, Haz.: Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, 2 Cilt, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2016.

EYİCE, Semavi, "Kılıç Ali Paşa Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, 2002, s. 412-414.

GÜNDÜZ, Emrah, "Klasik Türk Şiirinde Bir Nazım Türü: Keştî-nâme (Kaynakların Değerlendirilmesi ve Bibliyografya", *International Journal of Humanities and Education*, 2 (3), 2016, s. 15-37.

Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmûa-i Tevârih*, Haz.: Fahri Çetin Derin-Vahit Çabuk, İstanbul 1985.

KAPLAN, Yunus, "Klasik Türk Şiirinde Denizcilik Terimleriyle Yazılmış Bilinmeyen Şiirler-1", *Turkish Studies*, Vol. 10/16, 2015, p. 807-827.

Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, Haz.: Sedat Çakmakçıoğlu, Çetin Şan, Kabalcı Yay. İstanbul 2007.

Komisyon, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt, Taş Matbaası, İstanbul 1958-1972.

KONCU, Hanife, "Bir Kelimenin İzinde: Klâsik Türk Şiirinde 'Levend' Üzerine Bazı Düşünceler", *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010, s. 421-446.

Mütercim Asım, *Kâmus Tercümesi*, Matbaatü'l-Osmâniye C. III, 1305.

Nidâî, *Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe*, Haz: Ümran Ay, Kocav Yay., İstanbul 2015.

OKAY, Orhan, "Hiciv", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, 1998, s. 447.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz: Mehmet İpşirli, 2 Cilt, TTK Yay, Ankara 1999.

Süleyman Nutkî, *Kamûs-ı Bahrî*, Haz.: Mustafa Pultar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2001.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *Necâtî Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar,* Enderun Yay., İstanbul 1995.

TİETZE, Andreas, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili" *Türkiyat Mecmuası*, C. IX, 1951, s. 113-138.

———, "Nigârî, Kâtibî, Yetîm XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili", *Fuad Köprülü Armağanından Ayrı Basım*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 501-522.

TUNCEL, Tuncay, *Osmanlı Şiirinde Gemicilik Terimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dnş: Prof. Dr. A. Atilla Şentürk, İstanbul 2008.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt, TTK Yay, Ankara tarihsiz.

"A Satire of Kiliç Alİ Paşa With a Sailor's Tongue"

Abstract

In Turkish literature satirical texts emerged in the XVth century, and they continued to increase and following centuries. Satirical texts mostly aim specific personalities, and they are the expression of poet's desire to show his desire to mock, criticize, hate and anger. Satirical texts which especially aim state officials, are might be both the consequence of personal ambitions and the corruption's, injustice's and tyranny's reflections to literature. In this paper, a satirical text that written for Kilij Ali Pasha, who considered as one of the last great admiral of the Turkish navy, with the Tecr-I Bend lyric style, is examined. Both Ottoman and Western Chronicles praised Kilij Ali Pasha. It is an anonymous text. This text, which was written probably by one of his sailors, contains expression of joy about his death and criticizes his activities. It also has a historical and literary value as it gives information that could only be read in the line breaks of history books. In this paper, Kilij Ali Pasha's historical characteristics and his satirized features are examined; two known manuscript copies of the text which, contains 118 distich, are fully criticized and has been made ready for scholarship. Also some naval expressions are also explained.

Keywords

Satire, 16th century, Lepanto, Uchaly, Kılıç Ali Paşa, Sailor's Tongue.